

Szakkönyvtár

Németh Endre 1963-ban a múzeumi szakkönyvtákról a levéltári szakkönyvtárakra is vonatkoztatható, ma is érvényes következő megállapítást tette: "Ha egy múzeum számot tart arra, hogy tudományos intézménynek tartsák, meg kell becsülnie, és ki kell fejlesztenie könyvtárát. A kutatómunka fokmérője az irodalom ismerete, az irodalomhoz pedig megfelelő mértékben ma már csak a könyvtár útján lehet hozzáférni." Levéltári Szakkönyvtárunk intézményi helyzetéből adódóan hasonlít a múzeumi könyvtárakhoz. Az idézett sorok áttételesen jól illusztrálják a könyvgyűjteménynek a levéltárban elfoglalt helyét, illetve fejlesztésének fontosságát. Levéltárunk dolgozói és kutatói kezdetben az intézménnyel egy épületben működő Szabolcs Vármegyei Könyvtár állományát használták. Az intézményi szakkönyvtár a levéltár szakirodalmi szükségletének kielégítésére alakult, amely időpont 1950-re tehető. Az első művek a Kende család cégénydányádi kastélyából érkeztek. Ezek a nagyjából földrajzi és lexikális könyvek mintegy harminc-negyven kötetet tettek ki. A két megye egyesítésekor, 1950-ben a mintegy kétszáz kötetes Szatmár Vármegyei Közigazgatási Szakkönyvtár is a levéltári könyvtár állományába olvadt. A gyűjteményt gazdagította a háború által megzilált Szabolcs Vármegyei Könyvtár állományából, a Könyvtárak Országos Központjának tudtával, az akkori főlevéltárnok által kiválogatott néhány okmánytár is. Intézményünk könyvtárának állományból még 1951. március 1-én, egy felmérés alkalmával is hiányoztak a levéltári munkánál nélkülözhetetlen legfontosabb segédkönyvek. Munkánk keretét a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltári Szakkönyvtárának szervezeti és működési szabályzata határozza meg. Ennek mellékletét képezi a részletes gyűjtőköri szabályzat. Olyan állomány építésére és feltárására törekszünk, amely információs adataival kiegészíti a levéltárban őrzött iratokat, annak nyomtatott háttéranyagát képezi, és ezzel segíti a levéltári dolgozók ügyviteli és tudományos munkáját, a kutató számára pedig a levéltári anyag feldolgozását. Fontossága miatt különös hangsúlyt helyezünk a helytörténeti irodalom hiánytalan gyűjtésére. A Levéltárak Országos Központja, illetve az Országos Levéltár Központi Könyvtára (OLKK) az 1950-es években a folyóiratok szerzeményezését központilag végezte a vidéki levéltári könyvtárak részére. E tervszerű folyóirat gyarapítás előnyös hatása intézményünkönél is látszik. Az OLKK a hálózati tagkönyvtárak részére, könyvbeszerzési keretük egy részének felhasználásával, 1959 és 1969 között központilag vásárolta, és katalogizálta a feltétlenül szükséges könyveket is. A területi levéltárak csak a beszerzési keret egy részével gazdálkodhattak, amelyből elsősorban a helyi kiadványokat vásárolták. Az állománygyarapítás teljes joga a tanácsosítás után került vissza újból a megyei levéltárakhoz. A helyi szerzeményezés jogával együtt nőtt a vidéki levéltárak könyvbeszerzési kerete. Szakkönyvtárunk állománya 2001-ben 765.129 Ft értékben gyarapodott. Ennek megoszlása: 372 mű könyv, 32 fajta folyóirat és 10 cd-lemez. A levéltári szakkönyvtár 2001. december 31-én 15.744 kötetes volt. Az állomány tudományterületenként való megoszlása körülbelül a következő: - történettudomány és segédtudományai 55 %, - jog, állam, közigazgatás 12 %, - helytörténet 9 %, - általános művek 24 %.

Az állományban való eligazodást betűrendes szerzői és címkatalógus segíti. Sajátos raktározási rendünkre épül raktári katalógusunk. Állományunk egy része szabadpolcos rendszerben, a kutatószolgálattal közös helyiségben került elhelyezésre. Raktározási rendje az anyag természetéhez igazodó tematikus csoportokból áll. Ezek az alábbiak: kézikönyvek, statisztikák, jogtudomány, forráskiadványok, megyei monográfiák, város- és községmonográfiák, életrajzok, egyéb tanulmányok és levéltári kiadványok. A csoportokon belül, azok számtartományaiból a beérkezés sorrendjében látjuk el raktári számmal a köteteket. Kivételt képeznek ez alól a kézikönyvek, amelyek szakrendben vannak elhelyezve.

Jelenlegi raktározási rendünk kialakításánál a használói igény közvetlen, polcra való kielégítése volt az elsődleges cél. A levéltári szakkönyvtár a kutatószolgálaton keresztül, annak közegében tölti be funkcióját. A könyvtárhasználat csak egy területe a kutatószolgálatnak, ahol csupán az engedélyezett téma, levéltári szakkönyvtárban szereplő irodalma kerül közvetítésre.

A szakkönyvtári és a kutatószolgálati tájékoztatás több ponton is szoros kapcsolatban áll egymással.

Ezek az alábbiak:

- a./ a könyvtári tájékoztatás legtöbbször a kutatószolgálattal egy szintéren történik,
- b./ mind a könyvtári, mind a kutatószolgálati tájékoztatás többnyire egy időben jelentkezik,
- c./ egy-egy témához könyvtári és kutatószolgálati tájékoztatás egyaránt szükséges,
- d./ ugyanazon igény általában könyvtári és kutatószolgálati tájékoztatást is eredményez,
- e./ általában a levéltárakban ugyanazon dolgozó végzi mind a könyvtári, mind a kutatószolgálati tájékoztatást. A könyvtári és kutatószolgálati tájékoztatás kölcsönös kapcsolatban áll egymással. Az olvasószolgálati igények kielégítése következtében a kutatószolgálattal szemben magasabb igények jelentkeznek.

Az olvasószolgálat alapformái szakkönyvtárunkban:

- a./ helyben olvasás. A könyvtár valamennyi kötete prézens. A helyben olvasást a levéltár dolgozói és az érvényes kutatási engedéllyel rendelkező kutatók vehetik igénybe. Ebből adódóan a könyvtárhasználók számát nagymértékben befolyásolja a kutatók száma. A 2001-ik évben a kutatók 220 alkalommal vették igénybe szolgáltatásainkat, amikor 513 művet, 746 kötetben vettek kézbe. A kérések főleg az általános művekre (bibliográfiák, repertóriumok, lexikonok, szótárak stb.) és a helytörténeti irodalomra irányultak.
- b./ könyvtárközi kölcsönzés. Ez évente csak néhány esetből áll. Kizárólag a szakkönyvtári jogos igényekre szorítkozik. Lebonyolításában általában a levéltári szakkönyvtári hálózatban kerül sor.
- c./ anyagszolgáltatásunk fénymásolatokat foglal magában.

A könyvtáros a felvilágosítás, tanácsadás mellett aktív tájékoztatást is végez. Levéltáros kollegáival együtt igyekszik ráirányítani a figyelmet az olyan kutatási témákra, amelyeknek jó rendezettségű az anyaga, de eddig elkerülte a kutatók figyelmét. Ennek eszköze a szakdolgozati témajavaslat, s egy-egy levéltári helytörténeti kiadvánnyal kapcsolatban rendezett ankét, pályázati felhívás. Állományunkban különgyűjteményt alkotnak az 1800 előtt megjelent könyvek és az iskolai értesítők. A könyvtár, s egyben a kutatószolgálat vezetője szakképzett könyvtáros, a napi technikai teendőket egy segédlevéltáros és egy levéltári kezelő látja el.

Szakkönyvtárunk együttműködési lehetőségei és módjai: Az OLKK segíti munkánkat (gyűjtőköri mintaszabályzat, szakmai megbeszélések). Kapcsolatot tartunk valamennyi levéltári szakkönyvtárral (tapasztalatszerzés, kiadványcsere stb.). Együttműködünk a város valamennyi kulturális intézményével. Könyvtárunk létezése beívódott a köztudatba, ennek eredményeként, a különböző könyvgyűjtemények selejtezéséről mindig értesítést kapunk, melyekből számos értékes kötetrel gyarapodott már állományunk. Célszerű lenne még a

bizonyos vonatkozásban rokon gyűjtemények (Kossuth Lajos Gimnázium műemléki könyvtárának történelmi tárgyú műveiről, a KSH Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága Könyvtárának statisztikatörténeti) anyagáról készült nyilvántartás levéltárunkban való gyors megtekinthetősége is. Ennek megvalósítása a jövő és az internet feladata.

Az együttműködési körön belül egy szűkebb kapcsolatrendszer alkotnak a megyei közgyűjtemények (megyei könyvtár, múzeum és levéltár), illetve azok szakkönyvtárai. A gyűjtőköröket illetően sok az átfedés. A dokumentum típusoknak az intézmények között való elkülönítése miatt az eddigi gyűjtemények egységét kár lenne megbontani. A megoldás útját a közös nyilvántartásban, pontosabban az azonos számítógépes könyvtári rendszer (pl.: SRLIB) működtetésében látom.

A jelenleg érvényben lévő levéltári jogszabályok értelmében, zártforgalmú szakkönyvtárunkat csak a kutatási engedéllyel rendelkezők használhatják. A gyakorlatban azokat a műveket, amelyek a városban csak nálunk találhatóak, helyben olvasás céljából mindenki megkaphatja, ugyanakkor személyi és tárgyi feltételeink csak egy kisebb felhasználói létszám kiszolgálására alkalmasak.

Nyíregyháza, 2002. augusztus 15.